

Linz'09 - A kultúra és az ipar találkozása

Bevezetés

Az Európa Kulturális Fővárosa (későbbiekben: EKF) program egy olyan nagy volumenű vállalkozás, mely évről-évre a figyelem középpontjába helyez hagyományosan egy, majd az ezredforduló óta két-három európai várost. Mióta 1985-ben életre hívták a rendezvénysorozatot, települések egész sora töltötte be ezt a kiemelkedő presztízzsel járó funkciót. A 2009-es évben a litvániai Vilnius mellett az osztrák iparvárost, Linzet érte a megtiszteltetés, hogy bemutathatja kulturális sokszínűségét.

A város és a régió Ausztria képviseletében került európai reflektorfénybe, amely a 2010-es év Európa Kulturális Fővárosával, Essennel csaknem a teljes német kultúrterületet lefedi. Ez azt is jelenti, hogy a program kialakításkor is az európai dimenziót kell, szem előtt tartani, azaz Linznek nyitottá kell válnia a nemzetközi művészek és az európai látogatók számára, akik a várakozások szerint 2009 után is visszatérnek a városba. Ennek eléréséhez Linznek – és térségének – egyedülállóságát állították a figyelem középpontjába, amely egyediség egy különleges modellé is fejlődhet a modern európai városok körében, hiszen a település egy Közép-Európában fekvő, a technológiára és tudásgazdaságra támaszkodó iparváros, amely ugyanakkor a kultúrát és a kulturális gazdaságot egyaránt komolyan veszi. Mindemellett az ökológiai egyensúly, a megfelelő életminőség igénye is központi szerephez jut.

A gazdasági szerkezetváltáson már idejekorán túljutott, napjainkban ipar- és kultúrávárosként értelmezett tartományi székhely kiemelkedő adóbevételei révén évtizedek hosszú távú fejlesztési koncepcióját követve vált a média és az információs technológia városává. A szándékolt imázs-váltás ellenére az európaiak mentális térképén többnyire továbbra is iparvárosként szereplő Linz modern elgondolásokkal igyekszik megjelenni saját identitását, de ehhez szüksége van a bevándorlóként leteleplők és a linziek egységes helyi kötődésének erősítésére is.

Jelen tanulmányban tehát a terepi tapasztalatszerzés¹ és a primer források elemzése alapján jól körvonalazódik, hogy miben egyedi és különleges Európa 2009-es Kulturális Fővárosa. A vizsgálatból ugyanis kirajzolódik egy olyan település képe, mely mindent megmutat, amit eddig elfelejteni, illetve titkolni igyekezett. A múltját intenzíven feldolgozni igyekvő település ezért helyezte a provokációt és főként a helyi lakosságot a középpontba. A város történelmére alapozva, kulturális, etnikai, valamint turisztikai sokszínűségét kiemelve, egy minden eddiginél komplexebb Linz arculatát alakította ki az Európa Kulturális Fővárosa évre.

Új irányvonal

Az Európa Kulturális Fővárosa cím megpályázásának hátterében több tényező játszott meghatározó szerepet: egyrészt Linz korántsem makulátlan történelmi hagyatéka, másrészt az emberek fejében az iparvárosról kialakított kép. Ugyanakkor a Bécs és Salzburg között húzódó kulturális tengelyben hiányzott egy láncszem – Linz –, amely kiválóan alkalmas az összekötő kapocs szerepre. Felső-Ausztria központjaként, városként is közel 800 éves történelmi múltra visszatekintő, a kelta időkben halászfaluként mindennapjait élő település előbb a só- és vaskereskedelem révén vált ismertté. A gyáripart elsőként a textilipar – Ausztria első textilüzeme –, a hajógyártás és az élelmiszeripar képviselte, majd a II. világháború után valódi iparvárossá – a nehézipar legfontosabb osztrák központjává fejlesztették. Így 1947 és 1973 között ipar- és

¹ A tanulmány háttérül szolgáló kutatást az OTKA 73739 számon támogatta.

iskolavárosként, majd 1973-tól – az elektronikai ipar megjelenésétől – a kultúra és gazdaság központja. Mára már püspöki székhely, iskolaváros és elsősorban iparváros közel 8000 üzemével, amelyek többsége az acélgépgyártásban, vegyiparban és az elektronikai iparban (gyógyszer-, műtrágya-, ragasztó- és cementgyártás) mutat kimagasló eredményeket.

A település már 10-15 éve célirányosan dolgozik azon, hogy ne csak gazdasági, hanem kulturális szempontból is a figyelem középpontjába kerüljön. 2000 márciusában elfogadott kulturális fejlesztési koncepciója ennek érdekében már konkrét célokat fogalmaz meg (Kulturentwicklungsplan der Stadt Linz, 2000), amelyek visszaköszönek az EKF koncepcióban is. Ennek alap gondolata az európai kultúrákban való gazdagság, a sokszínűség és a harmonikus együttélés hangsúlyozása. A város gazdasági, szociális és kulturális fejlődése annak a kulturális- és oktatáspolitikai célnak az elérését szolgálja, amelyet az információs társadalom megkövetel. Ennek alapját a negyed évszázada átadott Ars Electronica Center, a művészeti fesztivál, valamint a városban megtelepedő technológia és társadalom jelenti. A kor lehetőségeinek és veszélyeinek szembeállításával a digitális művészet és a kommunikáció révén a felső-ausztriai tartományi főváros a globális érdeklődés középpontjába került, hiszen a kutatási és kreatív potenciállal európai média-fővárossá vált. Mindez azt is jelenti, hogy egy jelentős és rendkívül gyors imázs-váltáson ment keresztül a nehéziparból a kommunikációs- és médiatechnika irányába. Érdekesség, hogy éppen az acélgépgyártás kezdeményezte a gazdaság és művészetek közötti kooperációt (Forum Metall és Forum Design nagyprojektek). Mindezek eredményeként lehetővé vált, hogy a gazdaság jelentős részben finanszírozza az Ars Electronica Center felépítését, és meghatározó hányaddal járjon hozzá a Lentos Művészeti Múzeum építési költségeihez is. Fontos mottója továbbá az EKF évnek a „kultúrát mindenkinek” elgondolás – azaz mindenkinek, aki itthon van, és aki belép e városba – amely a linzi identitástudat kialakítását, egyúttal hangsúlyozását célozza meg (JANKO, S. 2004).

Már a 2008-as liverpooli EKF kapcsán is nagy hangsúlyt fektettek a szervezők az arculatváltásra, amely új trendet jelentett a tervezésben: a mesterien kivitelezett programsorozat mellett játékos és egyes esetekben provokatív ötletek is bevonásra kerültek. A linziek is ezt a példát követték, így jöhetett létre egy fiatalos, humoros, sokszor meglepő projektsorozat. Markáns különbség az ország korábbi Európa Kulturális Fővárosával (Graz 2003) szemben, hogy az új beruházások száma csekély, leginkább a már meglévő infrastrukturális bázis revitalizációja, a mai kor kívánalmainak megfelelő megújítása, esetleges átalakítása követhető nyomon.

A kivitelezésen egy 40 fős stáb dolgozik együtt immár négy éve. Ennek érdekében, hogy elkerüljék a politikai beharcolásokat, meglehetősen előrelátóan, svájci és német szakembereket bízták meg a művészeti menedzseléssel. Az események népszerűsítése már 2007-ben elkezdődött, és a szervezők reményei szerint a város 2009 után is vonzza majd az érdeklődőket. Az év folyamán a tervek szerint több mint 200 elképzelés kerül megvalósításra, azonban a projekteknek csak csekély hányada nagyberuházás, többségük viszonylag olcsón megvalósítható, ugyanakkor látványos, kreatív ötlet.

A bevándorlók szerepe Linz fejlődésében

Mivel a XIX. századtól megjelenő bevándorlók időben eltérő mértékben ugyan, de nagyban meghatározták a város fejlődését, ezért szerepük a 2009-es rendezvények többségében sem elhanyagolható – különösen, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy az immigráns lakosság aránya Linzben napjainkban meghaladja az osztrák országos átlagot.

A népességszám és a bevándorlók számának alakulásában az industrializáció évtizedei, azaz a XIX. század második felétől kezdődő mintegy száz év játszottak különösen fontos szerepet. A hirtelen fellépő munkaerőhiányt a szomszédos területekről, különösen a dél-csehországi térségből érkező, nagyrészt külföldi vendégmunkásokkal igyekeztek csillapítani.

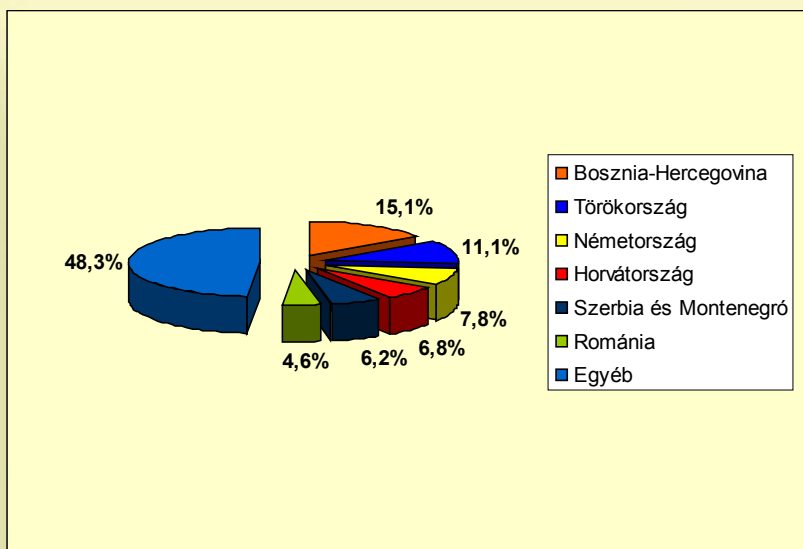
Az I. világháború utáni éveket alacsony születési ráták jellemezték szinte egész Ausztriában, Linz lé-

lekszáma mégis nőtt, mivel amellet, hogy a város határai nagyban megváltoztak, az addig viszonylag homogén lakosságot hamarosan mozaikossá tette a környező régióból érkező újabb bevándorlási hullám. Az 1920-as években még toleránsan fogadták a városba érkező migránsokat, azonban az 1930-as évektől kibontakozó nemzetiszocializmus hatására egyre nőtt az „idegeneken” a nyomás.

1938-tól az Anschluss következtében az immár a náci Németország uralma alatt álló Ausztriában alapvetően változott meg a migráció háttere. Egyfelől, a jelentős ipari fejlesztések - 1938-ban rakják le az alapjait a berlini „Hermann Göring Művek” leányvállalataként a későbbi Voestalpine AG-nak - igen komoly új munkaerő-vonzó tényezőt jelentettek, sok esetben a háborús években már nem önkéntes, hanem kényszer alapon, A másik oldalon természetesen megjelennek a deportálások: a politikai, vallási vagy etnikai alapon elhurcoltak csökkentik a város népességét.

A II. világháború után az amerikai csapatok létrehozta egy regisztrációs központot a városban, amely a koncentrációs táborokból, valamint Kelet-Európából menekülők gyűjtőhelyéül szolgált. Linz ekkor lett „barokk városból barakk város”, ahogy akkoriban Linz polgármestere, Ernst Koref jellemezte.

A XX. század közepén a város nem hasonlított a többi nyugat-európai településhez, ugyanis a külföldi bevándorlók csak az 1960-as évektől kezdtek beáramlani, jóval később, mint más nyugati állam területére. A Második Köztársaság első évtizedeit meghatározta, hogy a Linzben végbemenő iparosítás jó része állami beruházás volt, melynek következtében túlnyomóan osztrák állampolgárokat foglalkoztattak. Az alacsony foglalkoztatási szint a külföldi munkavállalók számára is befolyással volt. 1971-ben a lakosságnak még csupán **2,7%-a volt bevándorló**, mely arány még 1981-ben is csupán megközelítette a 4%-ot. Az 1980-as évek közepétől azonban ugrásszerű változás következett be, melynek eredményeképpen az évtized végére a bevándorlók aránya már elérte a 10%-ot.

1. ábra: Jelentősebb etnikai csoportok származási ország szerint Linzben 2001-ben

Forrás: *Linz Zahlen - AusländerInnen* alapján szerk.: Stefán K.

A város lélekszáma ma megközelítőleg **190 000 fő**, mely az agglomerációval együtt 271 000-re tehető. Ezen belül az immigránsok aránya 14,4%², mely jóval magasabb az országos 8%³-os átlagnál. A bevándorlók nemzetiségi összetételében országos viszonylatban is magas a posztjugoszláv térségből érkezők aránya (8%), azonban Linzben ez még annál is kiemelkedőbb (28,1%). A városban élő balkáni népek közül legnagyobb arányban (15,1%) a bosznia-hercegovinaiak vannak jelen, őket követik a horvátok (6,8%) és a szerbiai és montenegróiak (6,2%) (1. ábra).

Nagy számban érkeznek török munkavállalók Ausztriába, akik a 2001-es népszámláláskor az ország összlakosságának 1,6%-át, a nyelvet beszélők az össznépesség 2,3%-át alkották. Ehhez képest Linzben a település második legjelentősebb etnikai csoportja a török (11,1%). Nagy jelentőséggel bír továbbá a német identitással rendelkezők aránya, mely országos viszonylatban csupán 0,9%-ot jelent, Linzben azonban eléri a 7,8%-ot.

A külföldi bevándorlókvaló együttélés – más nyugat-európai városokhoz hasonlóan – politikai és mindennapi konfliktusokhoz vezetett. Éppen ezért az Európa Kulturális Fővárosa programsorozat keretében

² Linzre vonatkozó adatok: http://www.linz.at/zahlen/040_Bevoelkerung/070_Auslaender/

³ Ausztriára vonatkozó adatok: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/au.html>

ben megvalósuló projektek több nagyobb téma köré csoportosulva kiemelik a kooperáció, illetve a bevándorlókkal való együttélés fontosságát, egy része pedig különös figyelmet szentel a kultúrák találkozásának és a város nemzetközi kapcsolatainak.

Kifejezetten a békés együttélésre koncentrál „A három királylány” elnevezésű projekt, melyben három különböző társadalmi státuszú nő 2009-es évét kísérik figyelemmel, akik közül az egyik egy külföldi bevándorló. A Linz'09 programsorozat egyik alappillére, hogy mind a városiak, mind a turisták megismerkedjenek a városban élő külföldi bevándorlókkal, illetve azoknak a város életében betöltött szerepével. Ennek során 12 bevándorló nő enged bepillantást az életébe („Kulturlotsinnen”/ „Culture Pilots”), akik úgy mutatják be a várost, ahogy ők a saját szemükkel látják, illetve megélik azt. Ezek a nemzetiségi csoportok komoly szerepet kapnak a „hónap városrésze” („Kulturhauptstadtteil des Monats”) programsorozat kapcsán is, ahol az érdeklődők betekintést nyerhetnek a kisebbségek mindennapjaiba, hagyományaiba.

A programok kivitelezése során az egyik legfontosabb cél az volt, hogy a város kulturális, etnikai komplexitását hangsúlyozzák, ezért az EKF év teljes időtartama alatt a legfontosabb Linzbe vezető utak új nevet kaptak („Kommen und Gehen”/ „Coming and Going”), és a különböző kultúrák eltérő írásjegyeivel látták el az utcablákat. Az eltérő írás használata Linz széleskörű etnikai összetételét (többek között kínai, szingaléz, görög, örmény és laoszi), valamint a linziek vendégszeretetét hivatott bizonyítani. A nemzetiségi és kulturális sokszínűség ugyanakkor nagymértékben hozzájárul a város kulturális gazdaságban betöltött szerepének erősödéséhez, hiszen ma már a kulturális infrastruktúra elemei illeszkednek a bevándorlók igényeihez is.

Kulturális gazdaság

Az 1990-es évektől egyre nagyobb jelentőséggel bíró kulturális gazdaság – a GDP és a foglalkoztatottak száma alapján egyaránt – jelentős szerephez jut Linz identitásának kialakításában. A nemzetközi szakirodalomban fellelhető kulturálisgazdaság-definíciók (FLORIDA, R. 2004, LANDRY, CH. 1996, PRATT, A. C. 2001, SÖNDERMANN, M. ET AL. 2005) alapján – amelyek többségében a kultúra és a városfejlesztés kapcsolatát elemzik – Linz adottságai is figyelemre méltóak az osztrák kulturális élet szervezésében és nemzetközi elismerésében kimagasló Bécs és Salzburg mellett.

A hazai kutatók értelmezése alapján is egy rendkívüli gyorsasággal fejlődő ágazatról beszélhetünk (TRÓCSÁNYI A. - TÓTH J. 2002, ENYEDI GY. 2005, RECHNITZER J. 2007), ahol a kulturális infrastruktúra elemei éppolyan hangsúlyosak, mint a kultúra iránti kereslet és kínálat. Linz esetében az említett tényezők mindegyike jelentékeny szerepet tölt be a helyi identitástudat fejlesztésében. Ebben alapvető fontosságú az ipar, a kultúra és a természet együttműködése, illetve a történelmi múlt felvállalása, konkrétan, Linz és a nemzetiszocializmus kapcsolatának önkritikus vizsgálata.

Az 1930-as és 1940-es évek történelmének értelmezése, feldolgozása sok közösség számára jelentett és jelent a mai napig problémát. Linz helyzete annyiban különleges, hogy az osztrák város a német nép vezérének, Adolf Hitlernek a kitüntetett figyelmét „élvezte”. Linz egyike volt „a Führer városainak” - Harmadik Birodalomban Berlin, München, Hamburg és Nürnberg viselte ezt a címet. Erre utal Linz 2009-es EKF pályázatának egyik mottója: „A Führer kulturális fővárosa”. Adolf Hitler – a család többszöri költözése során – még fiatalon került a Linz melletti Leondingba. Azon túl, hogy egészen 1907-ig élt ebben a városban, tanulmányait a szomszédos Linzben folytatta, és egyes feltételezések szerint itt került kapcsolatba először az antiszemita és szlávellenes eszmékkel, de a kitüntetett figyelem oka talán nem is annyira a Linz iránti vonzalom, mint a Béccsel szemben tanúsított ellenszenv volt. Mindezen okok miatt a város neve sokak szemében összekapcsolódott Hitlerével, noha ezt a kapcsolatot eddig elsősorban elfelejteni, a szőnyeg alá söpörni igyekeztek.

A rendezvénysorozat kapcsán azonban elővették a korábban inkább kerülgetett problémát, és szembe néztek ennek az örökségnek az elemeivel. Hitler egy új, „germán Budapestet” álmodott Linzben a Duna

partjára, amely építészetében és tágabb értelemben művészeteiben és kultúrájában az új ideológia és berendezkedés diadalát hirdeti. Ennek a törekvésnek a leglátványosabb emlékei az 1940-ben elkészült Niebelung-híd, valamint a déli hídfő két oldalán álló jellegzetes épületek. A többi terv jobbára papíron maradt, mint például a korabeli – sarkaiból kifordult – Európa legnagyobb galériájára vonatkozó elképzelések. Mindenesetre ez a korszak megkerülhetetlen a város történetében, és az EKF-konceptió kapcsán a város közössége úgy érezte, ideje foglalkozni a témával, mert bármennyire kényes is a megítélése, kétértelműen a városhoz kapcsolódó kuriózumról van szó, amely, bár korlátozottan és kellő körültekintéssel, de felhasználható egyfajta imázs-építéshez. Ez utóbbi kapcsán a korábban szégyenfoltnak tekintett időszak eddig elfelejteni kívánt emlékeit most előtérbe helyezik, értelmezik, és az EKF-év során szembenéznek a nemzetiszocializmus művészeti vonatkozásaival és a Linz-et Hitlerrel összekapcsoló sztereotípiákkal.

Az 1938 és 1945 közötti szűk évtized örökségében a kultúra, a képzőművészetek és az ipar már sajátos kapcsolatba kerül, amelyet modern formában, és teljesen más ideológiai-eszmei tartalommal, de újra központi elemmé vált az ezredforduló után. Így került a figyelem középpontjába az Ars Electronica Center, amely az elektronikai és elektrotechnikai újításokat vonultatja fel különböző kiállítások keretein belül. Az évtizedek alatt jelentős népszerűséget és látogatottságot elérő (kulturális) infrastrukturális elemek mellett Európa Kulturális Fővárosa 2009-ben célul tűzte ki egy, a hagyományokkal szakító programsorozat megvalósítását, amelyben a kultúra egy hosszú távú tervezési stratégia eredményeként válik hangsúlyossá.

Már 2006-ban elkészült a linzi „városrégión” kulturális és kreatív gazdaságról szóló vizsgálata, amely a tartományi székhely mellett a vonzáskörzetébe tartozó 53 település adottságait elemezte. Ebből egyértelműen kiderül, hogy a kulturális gazdaságot a kreatív gazdaság aránylag szűkebb keretein belül értelmezik. Az elemzés által használt modell a kulturális gazdaságot szektorok szerinti megközelítésben elemzi, és meghatározza annak piaci, nonprofit és intézményi, valamint állami szegmenseinek hozzájárulásait és szerepköreit. Ezek közül az első két szint különösen jelentős a városban. Ezt látszik bizonyítani, hogy a 2006-ban Ausztriában a kulturális és kreatív gazdaságban működő több mint 30 ezer magánvállalkozás közül közel kétezer Linzben és térségében található. Felső-Ausztriában a vállalkozások 7%-a, Stájerországban 7,5%-a tevékenykedik ebben az ágazatban.

Linz szerepének hangsúlyozásában nem elhanyagolható, hogy Európa-szerte elfogadott vélekedés, miszerint a városok, urbánus térségek a kreatív vállalkozások magasabb arányával rendelkeznek, sőt ezen cégek több mint fele az egyetemvárosokban telepedett meg⁴. Ezek alapján az országos átlag feletti arányban letelepedett kulturális és kreatív gazdasági vállalkozások egyebek között Linz térségében találhatók (Dritte Österreichischer Kreativwirtschaftsbericht). Emellett kiemelt szerep jut a reklám és üzleti kommunikáció szakmacsoportban tevékenykedő aktív vállalkozásoknak is (ezek száma a Linz-Donau térségben 675, a Linz-Land térségben 273 vállalkozás) (WKOÖ 2009)⁵. A nonprofit szektor is fontos szerepet játszik, ugyanis magában foglalja a civil szervezeteket és kulturális egyesületeket, a kulturális örökség intézményeit (múzeum, építészeti örökség), az előadóművészetet (zene, színház) és a kulturális képzőhelyeket (zeneiskola, művészeti/zeneművészeti felsőoktatás).

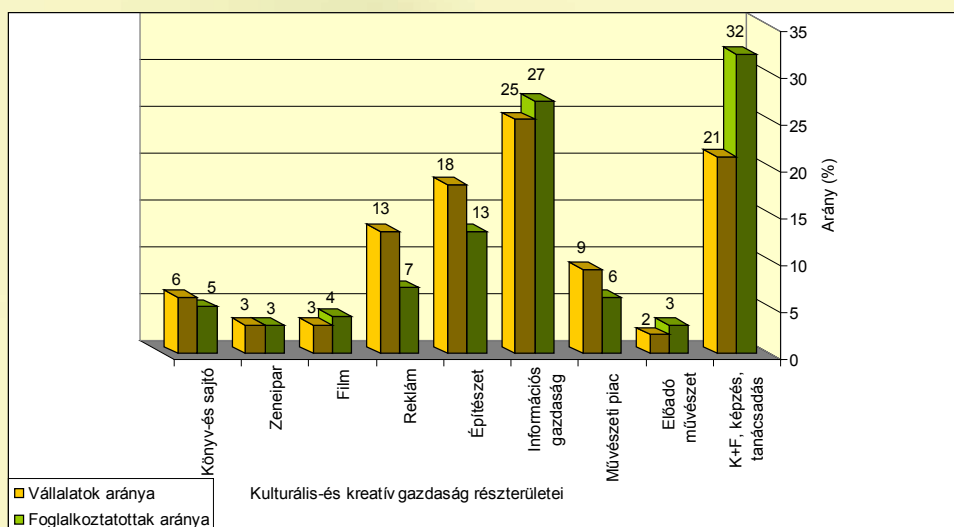
A hagyományos kulturális infrastruktúra elemeit figyelembe véve 2007-ben Felső-Ausztriában 350 könyvtár és levéltár, illetve 180 nyilvános és magánmúzeum működött, ez az egész országot tekintve meghaladja a 20%-os részesedést az adott intézményekből (STATISTIK AUSTRIA Kulturstatistik 2007). Linzben kilenc neves könyvtár és levéltár működik, melyek több szállal kapcsolódnak az Európa Kulturális Fővárosa programokhoz (pl. Száz Nyelv Könyvtára). Az öt Linzben működő nagyobb múzeum mindegyike alapeleme az EKF-évnek (Kastélymúzeum, Ars Electronica, Lentos, Nordico, Felső-Ausztriai Tartományi Múzeum), a város négy színháza (Tartományi színház, Pinceszínház, Phönix és a Gyermekszínház) pedig az összes tervezett 217 programnak hozzávetőlegesen az egyharmadát vonultatja fel (pl. ősbemutatókkal, nemzetközi gyermekfilm fesztivállal). A város új helyszínének bevonásával (a városrészek hónapja, a kikötőfesztivál) kívánja hangsúlyozni színességét, illetve ezzel is igyekszik egyensúlyt találni az ipar (gazdaság)-kultúra-

⁴ A linzi Johannes Kepler Egyetemen Kulturális Gazdaság Intézet is működik.

⁵ Wirtschaftskammer Oberösterreich Fachgruppe OÖ Werbungs-und Marktkommunikation

természet pillérei között.

A kulturális és kreatív gazdaság jelentőségét hangsúlyozza az adott ágazatban foglalkoztatottak száma is. Ennek az új irányzatnak legfőbb jellegzetessége és védjegye a magasan kvalifikált munkaerő, amely az egyetemekhez és egyúttal a tudásgazdaság jelentőségének növekedéséhez köthető. A kulturális és kreatív gazdaságban legfőképpen művészeti, kulturális, társadalomtudományi, gazdasági, jogi és informatikai végzettségű szakemberekre van szükség, akiknek 36%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezik. Elterjedt a részmunkaidős, határozott idejű szerződéssel foglalkoztatott, rendszeresen más megrendelőhöz kötött, többségében projektmunka is. A foglalkoztatottak száma alapján is rangsorba állíthatók a kreatív gazdasági ágazatok, így az építészet, a szoftver- és játékipar, a kereskedelem, a reklám, a kiadók, a kulturális iparágak, a rádió és televízió, a film, a könyvtár/múzeum, a design és a hanghordozó ipar/kiadó követik egymást.

2. ábra: A kulturális és kreatív gazdasággal foglalkozó vállalatok és a foglalkoztatottak aránya Linzben
(Forrás: Kreativwirtschaft Stadtregion Linz, 2006 alapján szerk. Stefán K.)

20%-át, és a vállalkozások 12%-át jelenti. A tartományi székhelyen a kreatív ágazat szerkezete ettől némileg eltérő, hiszen a foglalkoztatottak 9,8%-a és a vállalkozások 15,8%-a kötődik ide, vagyis elsősorban a kisvállalkozások nagy száma a feltűnő.

A Linz városrégióban működő vállalkozások közül legnagyobb számban az infokommunikációs és multimédiás, valamint a K+F-hez és a képzéshez kapcsolódó vállalkozások, a reklámtevékenységgel foglalkozók, továbbá az építészet és kulturális örökség területén működő cégek jelen. A foglalkoztatottak számát tekintve is ezek a részterületek emelkednek ki, legfőképpen a K+F, az oktatás-képzés, illetve sokan dolgoznak az infokommunikációs-, multimédia- és internetgazdaságban, valamint az építészet és kulturális örökség területén (2. ábra).

Egy élhető iparváros

Először az 1990-es években, a kereskedelmi spekuláció miatt bekövetkezett iparválság idején vették fontolóra néhány – akkor még nagyrészt állami tulajdonban lévő – üzem funkcionális átalakítását, a törekvés azonban heves ellenállásba ütközött. A városban levő ipar negatív mellékhatásai, mint a légszennyezettség (elsősorban a szállópor magas koncentrációja) és zajterhelés, vagy – súlyosabb esetekben – komoly balesetek (gázkitörés következtében robbanás) azonban előrevetítették, hogy szükség van szabályozásra.

1995-ben született először hivatalos döntés Linzben a környezetvédelmi politikáról és a hosszú távon

fenntartható városfejlesztésről. 1998-ra készült el az első olyan környezetvédelmi rendelet, mely konkrét határértékeket szabott meg – többek között a lég- és zajszennyezettségre vonatkozóan. Mindezen adatok és célok ismeretében készült el 2001-ben a „linzi Agenda 21”, a város fenntartható fejlesztési koncepciója, amely illeszkedik az élhető város egy definíciójába, miszerint akkor élhető egy város, ha a gazdasági ágazatok mellett a környezet egészséges állapota, a helyi társadalom ereje és kapcsolatai, a kellemes közérzet és az otthonosság, biztonság érzete együttesen vannak jelen (HAJNAL K. – BUGYA T. 2006). Az 1994-ben keltezett tartományi területrendezési törvény 18. §-a értelmében az önkormányzat köteles minden esetben a fenntartható városfejlesztés alapelvei és a fent nevezett **koncepció** szerint eljárni.

Linz környezeti veszélyforrásainak egyik specifikus elemét képezi, hogy több helyi ipari üzem vízvédelmi területen helyezkedik el. Ennek kapcsán szintén külön rendelet (vízjog) bevezetésére volt szükség. Ezekon kívül törvény szabályozza még az ipari tevékenység nyomán szennyezőanyagokkal terhelt területek – beleértve a talajt is – felhagyás utáni rendezését. A helyi környezetvédelmi rendeletek mindegyike alapvetően EU-s normákat követ.

A város csatlakozott továbbá az ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives) – *Local Governments for Sustainability* kampányához is: „Európai városok a klímavédelemért”, mellyel aktív szerepvállalását kívánja kifejezni a globális klímaváltozás elleni küzdelemben. Mint láthatjuk, Linz nagy hangsúlyt fektet a környezetvédelemre, ezzel összefüggésben pedig támogatja a megújuló energiaforrásokra - elsősorban napenergiára - alapozott iparágak megtelepedését.

Előrelátó környezetvédelmi politikájának eredményeképp kevés barnamezőnek minősíthető terület található a városban, hiszen még az ipari tevékenység felhagyása előtt elkészül az újrahasznosításra vonatkozó terv. Ugyanakkor a barnamezős beruházások kiemelkedő szerepet játszanak az intenzív területgazdálkodásban is: rehabilitációjuk elősegíti a város felesleges zöldmezős terjeszkedésének korlátok közé szorítását. Ennek hatására a 2009-es EKF-évhez kapcsolódóan nem terveztek új nagyberuházásokat az elnyert támogatásból, mivel a megelőző kb. 5 év folyamán több olyan projekt valósult meg a városban, melyekre 2009 során alapozhattak (pl. mélygarázs-építések, vasútállomás rehabilitációja stb.).

Linzre még mindig az iparváros megnevezés illik leginkább, hiszen egyik legfőbb bevétele iparüzési adóból származik. Ezzel szemben a források meghatározó részét a 30 éve jelen lévő elektronikai és elektrotechnikai üzemek adják, így egy olyan modern város képét mutatja, amely figyelmet fordít a környezetvédelemre, a helyi forrásokra alapozott, hosszú távú fejlesztésekre, a társadalmi igényekre, valamint a kultúrára.

Zárszó

Linz – mint a „2009-es Liverpool” – mérföldkövet jelent az EKF programsorozat történetében. A kifejezetten rendhagyó kulturális fővárosban egy olyan új típusú, élhető iparvárost ismerhetünk meg, mely az alapvetően ipari karakter ellenére kulturális értékekben és turisztikai látványosságokban is bővelkedik.

A város meglehetősen tudatosan törekszik - a kulturális főváros év keretein kívül is - arra, hogy a helyi gazdasági adottságokra alapozott kulturális fejlesztések hosszú távon is fenntarthatóak legyenek. Ennek tekintetében szintén úttörőnek bizonyul Ausztriában.

Szembe kell nézni azonban azzal a ténnyel is, hogy az EKF-év kiváló lehetőséget nyújt a városnak a hosszú évek során átalakult profiljának bemutatására, a háttérben egy sokkal összetettebb probléma húzódik meg. A településen és agglomerációjában szinte 100%-os a foglalkoztatottság, éppen a tercier és kvaterner szektor szerepének megerősödéséből kifolyólag, melynek hatására egyre több külföldi bevándorló érkezik Linzbe. A kultúra jelenléte és annak hangsúlyozása a városban nem a helyi kulturális adottságokat hivatott kiemelni, tárgya ennél jóval messzebbre mutat. Sokkal inkább a Linz olyannyira

jellemző nemzetiségi és kulturális sokszínűséget, a másság iránti toleranciát, a helyi lakosság befogadó képességét, nyitottságát testesíti meg, melyben kiemelkedő jelentőséget kap a kulturális és kreatív gazdaság. A gazdaság negyedik szektorában megjelenő ágazat kiváló teret kapott Linzben, hiszen a művészetek, a multikulturalitás és ipar összefonódásával, az egyetem (K+F) szerepének további erősítésével a gazdaságban meghatározó elemmé fejlődött. A városnak a kulturális gazdaság területén betöltött szerepe egyben regionális jelentőségét is nagyban erősíti.

A „Führer kulturális fővárosa” rendkívül provokatív mottó egy európai szinten mérve is jelentős programsorozatnak, kiválasztásával nyilván a figyelem felkeltése is cél volt. Hitler birodalmának egyik új, ragyogó központját álmodta meg a Duna mellé. Ehhez képest ironikus, mennyire más irányt vett később Linz fejlődése. Nem a „nagynémet” kultúra fellegvára, hanem egy lakóit, hagyományait és mindennapjait tekintve is rendkívül sokszínű város, ahol az általános iskolai tanulók háromnegyede már nem született osztrák. Ebből a szempontból a város kitűnő szimbóluma az európai nagyvárosok ezredvégi átalakulásának, arculatváltásának. Az EKF-program példát állít abban a tekintetben, hogy miképpen lehet a múlttal szembenézni, értelmezni és a hátrányból előnyt kovácsolni. Egy korábban imázs-problémákkal küszködő város, amely kontinens-szerte nem volt különösebben ismert, sőt nevéhez inkább negatív asszociációk és sztereotípiák tapadtak, egy évre Európa Kulturális Fővárosa lett, és ezzel elérte, hogy az embereknek egy kreatív, fiatalos, élhető hely képét tudja kommunikálni. Olyan helyét, ahol a rossz emlékekből is képesek tanulni, és felhasználni egy közös jövő építéséhez.

Irodalom

- BACKES, CH. - HOLZER, B. - SÖNDERMANN, M. 2005: Kulturwirtschaft in Aachen. Aachen, 100 p.
- ENYEDI GY. - KERESZTÉLY K. (szerk.) 2005: A magyar városok kulturális gazdasága. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 221 p.
- FLORIDA, R. 2004: The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. Basic Books, New York
- DYK, R. - JANKO S. 2002: Linzer sind stolz auf Kulturangebot, Informationsunterlage zur Pressekonferenz Magistrat der Stadt Linz - Amt für Presse und Information / Medienservice, Linz
- FREUNDT, A. 2003: Entwicklungspotenziale der Kulturwirtschaft in altindustrialisierten Regionen. Chancen der Förderung von Clustern im Ruhrgebiet und in Merseyside, Dissertation. Bochum, 233 p.
- HARTLEY, J. 2005: Creative Industries, in: Creative Industries. Blackwell Publishing Ltd., Malen, 399 p.
- HAJNAL K. 2008: A fenntartható településfejlesztés humánökológiai elvei In: Nagy I. Városökológia, Dialóg Campus, Budapest - Pécs, pp. 294-299.
- HAJNAL K. - BUGYA T. 2006: Vizsgálatok a magyarországi városhálózat 1949-2001 közötti népességváltozásairól. Földrajzi Értesítő, LV. Évf. 1-2. füzet, pp. 65-86.
- JANKO, S 2004: Linz 2009. Bewerbung Kulturhauptstadt Europas, Linz, 112 p.
- JÄGER, H. 2003: Kulturwirtschaft in Hessen, Hessisches Ministerium für Wirtschaft, Verkehr und Landesentwicklung, Hessisches Ministerium für Wissenschaft und Kunst (Hrsg.). Erster Hessischer Kulturwirtschaftsbericht, Wiesbaden, 201 p.
- LANDRY, CH. 1996: The Creative City in Britain and Germany. Anglo-German Foundation Publications. London, 60 p.
- LECHNER, D. - PHILIPP, T. 2006: Kreativwirtschaft in der Stadtregion Linz. Linz, 238 p.
- PRATT, A. C. 2001: Understanding the Cultural Industries: Is More Less? In: Mercer, Colin (ed.)

Convergence, Creative Industries and Civil Society: The New Cultural Policy, Culturelink Special Issue, pp. 51-68.

RECHNITZER J. (szerk.) 2007: Nyugat-Dunántúl. MTA Regionális Kutatások Központja - Dialóg Campus Kiadó, Pécs-Budapest, 454 p.

ROTHAUER, D. 2004: Kreativität & Kapital. Kunst und Wirtschaft im Umbruch WUV. Wien

SCOTT, A. J. 2000: The Cultural Economy of Cities. SAGE Publications Ltd., London, 260 p.

TRÓCSÁNYI A. - TÓTH J. 2002: A magyarság kulturális földrajza II. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 361 p.

Dritte Österreichischer Kreativwirtschaftsbericht. Wien, 2008, 154 p.

Einzigartige Chance für Linz - Bewerbung als Kulturhauptstadt Europas. Linz, 2005, Magistrat der Stadt Linz, 263 p.

Erster Österreichischer Kreativwirtschaftsbericht, Institut für Kulturmanagement und Kulturwissenschaft, KMU Forschung Austria. Wien, 2003, 163 p.

Kreativwirtschaft Oberösterreich: WKOÖ Fachgruppe OÖ Werbungs- und Marktkommunikation. Linz, 2009, 85 p.

Kulturentwicklungsplan der Stadt Linz. Linz, 2000, 35 p. (http://www.linz.at/images/KEP-Version_2004.pdf; letöltés ideje: 2009.09.14.)

Kulturstatistik 2007. STATISTIK AUSTRIA. Wien, 660 p.

Kulturwirtschaftsbericht. Kulturwirtschaft im Netz der Branchen 2001. Arbeitsgemeinschaft Kulturwirtschaft NRW. Düsseldorf, 24 p.

Felhasznált elektronikus források

<http://www.linz.at/umwelt/4210.asp> (letöltés ideje: 2009.09.11.)

http://www.statistik.at/web_de/statistiken/bevoelkerung/volkszaehlungen/index.html (letöltés ideje: 2009. 09. 08.)

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/au.html> (letöltés ideje: 2009. 09. 02.)

http://www.linz.at/zahlen/040_Bevoelkerung/070_Auslaender (letöltés ideje: 2009. 09. 10.)

<http://www.linz.at/english/history> (letöltés ideje: 2009. 09. 06.)

<http://www.linz09.at/de/detailseite/news/archiv> (letöltés ideje: 2009. 09. 09.)

<http://www.linz.at/umwelt/4210.asp> (letöltés ideje: 2009. 09. 10.)

http://www.linz.at/presse/2008/200811_42155.asp (letöltés ideje: 2009. 09. 10.)

<http://www.linz09.at/en/projekt-2106389/kulturlotsinnen.html> (letöltés ideje: 2009. 09. 11.)

http://www.linz09.at/en/projekt-2112099/kommen_und_gehen.html (letöltés ideje: 2009. 09. 09.)